

Adabiyotlar

1. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. //Barkamol avlod-O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. -T.: «Sharq». 1995.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Hunarmandchilikni yanada rivojlantirish va hunarmandlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risidagi 2017 yil 17-noyabrda PF-5242-son farmoni.
3. Bulatov S. O'zbek xalq amaliy sanati. -T.: 1991. 384-b.
4. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. Muslimov N.A., Usmanbaeva M.H., Sayfurov D.M., To'raev A.B. -T.: "Sano standart", 2015. 134-b.

REZYUME

Ushbu maqolada yosh avlodning barkamol inson bo'lib voyaga etishida va ularning estetik va badiiy sifatlarini tarbiyalashda xalq hunarmandchiligi asoslari fanini o'qitishning ahamiyati bayon qilingan bo'lib, bunda "Keys-stady" texnologiyasidan foydalanish usullariga ishlanmalar keltirilgan.

РЕЗЮМЕ

В статье речь идёт о значении обучения предмету «Основы народного ремесла» в формировании и воспитании эстетических и художественных качеств для роста и развития всесторонне развитого молодого поколения, а также приводится образец разработки метода «Кейс-стади».

SUMMARY

The article deals with the importance of teaching the subject "Fundamentals of folk handicraft" in the formation and education of aesthetic and artistic qualities for the growth and development of a comprehensively developed young generation and the author of the article gives a sample of the method "Case-study".

ЎҚУВЧИЛАРДА ИЖОДИЙ МЕХНАТНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ АҲАМИЯТИ

А.Бердимбетова - катта ўқитувчи

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институтини

Таянч сўзлар: мустақил иш, фикрлаш, интеллектуал сифат, ижодий меҳнат, психофизиология, ижодкорлик, муаммо, ёшлар.

Ключевые слова: самостоятельная работа, мышление, интеллектуальное качество, творческий труд, психофизиология, творчество, проблема, молодёжь.

Key words: independent work, creative, thinking, intellectual quality, creative labour, psychophysiology, creation, problem, youth.

Олий педагогик таълим муассасаларида бўлажак меҳнат ва касб таълими ўқитувчиси ижодий меҳнатни шакллантириш масаласи кўп қиррали бўлиб, у талабаларни ижодкорлик фаолиятига тайёрлашнинг самарали йўллари аниқлаш ва мазмунини мувофиқ танлаш билан биргаликда, ўқув жараёнида ижодий меҳнатни бўлажак мутахассисларнинг ижтимоий ва касбий тайёргарлиги билан умумлаштиришнинг аниқ усул ва воситаларини ишлаб чиқишдек муҳим педагогик вазифани ўз ичига олади. Шунингдек ушбу жараён ватанимиздаги ижтимоий-иқтисодий ислохотларни ақс эттириши ва замонавий илмий талабларга тўлароқ жавоб бериши керак [1].

Республикамизнинг бозор иқтисодиётига босқичма-босқич ўтиши ва дунё ҳам жамиятига ҳар томонлама кириб бориши натижасида илм олишни ахборотлаштиришнинг амалий йўналтирилган яхлит давлат сиёсати асос солинди, унинг устуворликлари бўлган дастлабки меъриё-хукукий асослар яратилди. Бунга мисол сифатида "Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналари тўғрисида", "Ахборотлаштириш тўғрисида", "Электрон ҳисоблаш машиналари учун дастурларни ва маълумотлар базаларини хукукий муҳофаза қилиш тўғрисида", "Алоқа тўғрисида"ги қонунлар ва бошқа дастурий ҳужжатларни келтириш мумкин. Ушбу қонунларга мувофиқ яратилган имконият ва имтиёзлар интеллектуал мулкдан унумли фойдаланишдаги иқтисодий самарани ошириш, янги техника ва технологияларни ўзлаштириш, улар воситасида янги маҳсулотларни ишлаб чиқаришга асосланган интеллектуал мулк инновация жараёнларини ривожлантириш учун янги истиқболларни очиб берди [2].

Инсоният тараққиётининг барча давларида ижодий меҳнат башариятни олға ҳаракатлантирувчи асосий омил бўлиб келган. Шундай экан, ёш авлодни ижодий меҳнатга ўргатиш, уни ўз замонасининг энг илғор билимлари билан қуроллантириш барча давларда ҳамма халқлар учун энг долзарб вазифа ҳисобланган.

Ижодий меҳнатни ташкил қилишда икки ўзаро боғлиқ вазифани эътиборга олиш лозим. Уларнинг биринчиси, талабалар ижодкорлик фаолиятида мустақил фикрлашини ривожлантириш, билимларни

эгаллашдаги интилувчанлиги, илмий дунёқарашини шакллантирилиши билан; иккинчиси, ўзлаштирилган билимларни таълимда ва амалий фаолиятда мустақил қўллай олишга ўргатиш билан белгиланади. Ўқувчиларнинг ижодий қобилиятларини ўстириш [3].

Ижодий меҳнат талабалар эгаллаётган билимларининг мустақамлиги ва мукамаллигини таъминлаш, уларда фаол ва мустақил фикрловчи шахс ҳислатларини шакллантириш, ақлий қобилиятларини ривожлантиришга хизмат қилувчи фаолият тури ҳисобланади. Бу ҳолат, айниқса бўлажак меҳнат ва касб таълими ўқитувчиларининг фан асосларини ўзлаштиришида, кейинчалик бу жараёнга бевосита раҳбарликни амалга оширишда ижодий ишлар шакллари ишлаб чиқишида муҳим аҳамият касб этади.

Ҳар бир инсоннинг ҳаёти давомида ҳал қилиш зарур бўлган кўпгина муаммолар юзага келади. Инсонлар одатда ўз муаммоларини қандай ҳал қиладилар? Баъзилар ўз интуициясига таянган ҳолда ечимни топишга ҳаракат қиладилар, бошқалари ўзга инсонлар билан маслаҳатлашиб, уларнинг тажрибаси асосида ёки илмий-оммабоп адабиётларни таҳлил қилиб ўз муаммолари ечимини топишга уринадилар, учинчилари эса бу ишни бошқа шахсларга ёки тасодифий ҳолатларга қолдириб, муаммо ечимидан умуман узоқлашишга ҳаракат қиладилар. Инсонларнинг фақат унчалик катта бўлмаган қисмигина ўз муаммоларини ижодий меҳнат ёрдамида ечадилар [4].

Ижодий меҳнатга бўлган эҳтиёж психофизиологик жиҳатдан қаралганда, ўз ривожланишида бир нечта босқичларда амалга ошади. Булардан биринчиси ҳавас - эҳтиёжнинг энг содда шакли бўлиб, инсон томонидан онгли бошқарилади. Иккинчи, нисбатан юқорида ривожланиш босқичи бўлган хоҳиш ҳам инсон томонидан онгли бошқарилиб, у шахснинг маълум буюм ёки ҳодисага нисбатан муносабатлари мажмуаси ифода қилади. Учинчи, энг мураккаб босқич бўлган қизиқиш хоҳиш ва у билан боғлиқ бўлган тушунчалар асосида юзага келади. Қизиқиш ҳаётдаги ташқи таъсирлар, шахс фаолияти ҳамда таълим-тарбия жараёни таъсирида шаклланиб боради. Бу ҳолатлар психологик омиллар - диққат, идрок, тушунча, хотира, фикрлаш, сезги ва ирода ҳислатларига

сезиларли таъсир кўрсатиб, шахснинг шаклланишида алоҳида муҳим аҳамият касб этади [4].

Ўз қобилиятларини болаликданоқ билиш, уларни мақсадли ривожлантириш ва ўз касби ва фаолияти соҳасини излашга йилларни ва ҳатто ўн йилликларни йўқотмаслик имконини беради. Бироқ тез-тез шундай ҳам бўладик, университетни тугатиб бир неча йил ишлагандан кейин инсон бу унинг иши эмаслигини англайди. Бизнинг ҳаётимиз қисқа ва кам натижали, инсонга қувонч бахш этмайдиган фаолиятга бир неча йилнинг йўқотилиши жуда ачинарлидир. Ҳозирги пайтда болалар ва катталарнинг қобилиятларини аниқлаш учун турли хил психологик тестлар ишлаб чиқилган, лекин муаммони яқуний ечимига ҳали узоқ. Афсус билан таъкидлаш мумкинки, кишиларнинг қобилиятини аниқлашнинг универсал тести мавжуд эмас.

Яна бир жуда муҳим савол – ижодкорлик қобилиятларини ривожлантиришнинг чеки борми? Маълумки, репродуктив қобилиятлар маълум чегарагача ривожланади. Биз ил боғлаш, нонга ёғ суришга қанчайлик машқ қилмайлик, эртами кеч биз ундан бошқа ўзиб кета олмайдиган охириги даражадаги тезликка эришамиз. Ижодкорлик қобилиятлари олимларнинг исботлашига кўра, чегарага эга эмас, инсонда уларни ривожлантириш хоҳиши бор экан улар ривожланаверади. Хулоса оддий – ижодкорлик фаолияти ўзимизга, тўғрироғи наслий қобилиятлар ва иш қобилиятларимизга боғлиқ. Айнан иш қобилияти инсоннинг ҳаёт фаолияти давомида эришилган фаолият натижаларини аниқлайди. Маълум бўлишича инсон юксак иш қобилияти ва зарур генетик қобилиятларсиз эриша олмайдиган мақсадлар йўқ [4].

Ижодкорлик фаолияти маълумки, фаолият – натижасида инсон аниқ маҳсулот яратадиган жараён-дир. Фаолият репродуктив ва ижодий бўлиши мумкин. Репродуктив фаолият – бу батафсил ишлаб чиқилган алгоритм бўйича бажариладиган жараён ва бу натижада фаолият субъекти учун ҳам, бошқа кишилар учун ҳам янгилик бўлмаган маҳсулот яратилади. Ижодкорлик фаолияти бу бошқа масала.

Адабиётлар

1. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori: O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. -T.: «Sharq». 1997. 63-b.
2. Muslimov N.A., Sharipov Sh.S. Texnik ijodkorlik va dizayn. -T.: "Iqtisod-Moliya" 2008. 150-b.
3. Туракулов Х.А., Шарипов Ш.С. Талабалар ихтирочилиги ижодкорлигини ривожлантириш. методик тавсиянома. -Жиззах: 1998. 36-б.
4. Алексеев В.Е. Активизация работы по развитию технического творчества. -М.: "Высшая школа". 1984. -С.44.
5. Мотков А.А. Обучение техническому творчеству в педвузе. -Киев: «Выща школа» 1981. -С.110.

РЕЗЮМЕ

Ўқувчилар ижодий меҳнатини шакллантиришнинг аҳамияти. Республикамизда ёшлар ижодий фикрлашини фаоллаштириш масалаларининг долзарблиги. Ижодий фикрлаш сифатларини фаоллаштиришда бошланғич таълимнинг тутган ўрни. Талаба ёшларда ижодий фикр юритиш, ўз фикрини тўғри, изчил, асосли баён эта олиши. Ижодиёт ёшларнинг қўшимча билимларга эга бўлишига, дунёқарашини ривожланишига ёрдам беради.

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о программе по формированию у молодежи творческого труда, актуальности вопросов в Республике активизации у молодежи самостоятельного творческого мышления. Рассматриваются место начального образования в активизации качества самостоятельного творческого мышления, развитие самостоятельного творческого мышления у студентов, и умение основательно и постепенно излагать свои мысли. Самостоятельное творчество помогает молодежи в получении дополнительных знаний в развитии мировоззрения.

SUMMARY

The article deals with the ways of establishing independent creative activities of the youth, the importance of developing independent creative activities of the youth in our republic. The author also studies the role of elementary education in the development of independent creative thinking and the ability of youth in expressing logically their points of view. Independent creation helps the youth to get additional knowledge in the development of world view.

БЎЛАЖАК МАТЕМАТИКА ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ МУСТАҚИЛ ИШИ МЕТОДИК КОМПЕТЕНТЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛИ СИФАТИДА

М.С.Бердибаев – ассистент ўқитувчи

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: мустақил таълим, мустақил иш, инновацион ўқитиш, компетенция.

Ключевые слова: самостоятельное образование, самостоятельная работа, инновационное обучение, компетенция.

Key words: self education, independent work, innovational training, competence.

Охириги йилларда олий мактаб педагогикасида талабанинг мустақил таълим самарадорлигини ошириш зарурлигига катта эътибор қаратилмоқда. Шундай мақсадларда

Ижодкорлик фаолиятининг ҳеч бир тури учун уларни бажаришнинг батафсил алгоритми яратилиши мумкин эмас, бироқ ижодкорлик фаолиятининг кўпгина турлари учун умумий алгоритм аллақачон яратилган, масалан иншо ёзиш, кийимларни мослаштириш, техника бўйича ижодкорлик масалаларини ечиш ва бошқаларда. Ижодкорлик фаолияти натижасида ёки субъектив, ёки объектив янгиликка эга бўлган маҳсулот яратилади.

Ҳар бир инсонга ижодкорлик фаолияти технологиялари ва методларини эгаллаш зарурми, ахир ҳамма ҳам объектив янгиликлар яратмайдими? Инсон ким бўлиб ишлашдан қатъий назар: овқат тайёрлаши, кийимни моделлаштириши, ўз фарзандларини тарбиялаши ва кўпгина уй ишларини бажариши ва хўжалик муаммоларини ечишига тўғри келади. Шунинг учун жавоб бир хил, ижодкорлик методларини ҳар бир инсон эгаллаши зарур, қандай методларни ва қайси фаолият учун қўллаш ёки қўлламаслик – бу унинг танлаш ҳукуки [5].

Ижодий меҳнат билан шуғулланган инсонларда қуйидаги шахсий психологик хислатлар шаклланган бўлиши лозим:

- ижтимоий хислатлар туркуми - дунёқараши, маънавий, меҳнат ва эстетик фазилатлар;
- тажриба хислатлар туркуми - анланганлиги, илмийлиги, маҳорати ва ҳажми;
- аклий хислатлар туркуми - тасаввур бир бутунлиги, диққати жамланганлиги, фикрлаш кенглиги, мустақил ва танқидий фикрлаши, хотираси мустақамлиги;
- ирсий хислатлар туркуми - топкирлик, зеҳнлик, зийраклик, ихтирочилик, ишчанлик, ҳозиржавоблик, мантикийлик, соғлом фикрлик.

Баён этилган фикрлардан шундай хулосага келиш мумкин, ўсмирларда ижодий меҳнатга масъулиятли мунасабатни шакллантириш мураккаб жараён саналса-да, бу жараёнда уларни доимий равишда меҳнат фаолиятига фаол жалб этиш ҳамда муҳим аҳамиятга эга бўлган педагогик вазифаларни ҳал қилиш орқали кутилган натижага эришиш мумкин.